

**„УЧИЛИЩЕ НА НАДЕЖДАТА“
НА ПРОФ. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА**
(Една практическа философия на надеждата
за образование от/на сърцето)

Маргарита Колева, Йордан Колев
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Казано е: „Всичко започва от учителя...“. Преди всичко от онзи неповторим емоционален заряд в сърцето, който ни дава силата, търпението, упованието, че ще се справим в името на бъдещето ни – нашите деца.

Емилия Василева

Проф. д-р Емилия Василева издаде нов научен труд за училище на надеждата, в който анализира и синтезира свои авторски философско-педагогически идеи, апробирани през последните 20 години в експериментални социално-образователни дейности с професионалната общност в България¹. Това първо издание на книгата ѝ е посветено на хилядите сътрудници в създаването и функционирането на ръководения от нея Център „Хуманна педагогика“ (2005). Встъпително авторката искрено и с вълнение споделя:

„В сърцето си съм запазила спомена за всички незабравими и съкровени срещи с вас. Помня първите стъпки за проникване в територията на хуманността – като философско

понятие, като фундамент в изграждането на педагогическото взаимодействие, като вдъхновен подтик за облагородяване и оличностяване на образователното пространство като цяло. Помня също така одухотворените погледи на колегите, които с радост, но и с вълнение споделяха и надграждаха личния си педагогически опит“ (с. 7)².

Стилът на изложение, избран от проф. Василева, е емоционално-специфичен, динамичен и реторично прагматично-ежедневен откъм три аспекта:

1. Разработката е написана от първо лице, ед. ч. – Браво! Само истински учен и доказан творчески изследовател може да си го позволи. Основанията й за такъв подход на изложение са, че тя:

- знае какво идейно е творила през изминалите десетилетия;
- представя доказано какво практически е създавала (при нея няма думичките „трябва“, „ще“);

- в общата работа мъдро и с респект уважава другия – детето, учителя, колегата, общността. Затова Център „Хуманна педагогика“ заслужено е национален пример за насърчаващо и облагородяващо „заедно“ в опитите за авангардно училище на надеждата.

2. В книгата си Емилия Василева представя резултати от искрен и задълбочен самоанализ, от синтез и обобщения на лични идеи и експериментален опит, аргументирани, разбира се, на фона от класически и съвременни постановки във философията, педагогиката и социологията.

3. Проф. Василева практически актуално надгражда в системата идеите си как „да помогнем на детето да бъде“ щастлив и разумен социален човек – представя своите авторски педагогически разбирания за нови хуманни възможности пред класическия тип реформирано българско училище на надеждата за сърцето човешко.

Следва да се подчертае, че в постановъчен план за цел на продължителния практически експеримент (представен в новата книга) е определено *откриването на още педагогически възможности* за помагане на детето в опитите му да бъде самостоятелен творец на своето си израстване в условия на вътрешна хармония. Закономерно център на разработката е *детето* („познато и непознато“), а главната задача – „да помогнем на детето да бъде“, с която авторката се ангажира лично и подканя читателя да са заедно в отговорността и опитите за вечното „как“ на възпитанието и обучението насред училищния живот. Съответно (и логично) трудът е структуриран в 4 части и финализиран с „Учителят – посланик на надеждата!“:

1. Актуалното образователно пространство и потребността от ценностна преориентация (с. 10 – 40).

2. Училището – територия на успеха и духовното пробуждане (с. 41 – 69).

3. Хуманната педагогика – „Педагогика на сърцето“ (с. 70 – 127).

4. Да дадем шанс на промяната! (с. 128 – 132).

5. За идейно-ценностното представяне и коментиране на съдържанието в отделните части на книгата ще е нужно безкрайното време на света, защото там е скрита една планета (сърцето човешко) на мъдростта за актуалността и хуманността в образованието, за синхронизирането и надграждането в училище на надеждата; (и) защото „нашата професия е уникална, неповторима по своята значимост, съдбовна и вечна. Тя е мисия на всеки, посветен на възраждането в нас и извън нас“ (с. 132).

В първата част на труда си проф. Василева представя и аргументира своите критични разбирания за необходимостта от „спешна“ ценностна преориентация на българското образование, като основателно се мотивира с магията на 15 септември (1.1.) – първият учебен ден „ще бъде помнен от хилядите първокласници, които правят първата крачка към една нова и жадувана територия на своето осъществяване – училището“ (с. 11). Нейните основания за различната ѝ позиция днес са в тезите, научно разработени в 1.2. *Съвременното училище пред ценностна дилема*: за кризата в ценностната ориентация на образователното пространство; за абсолютизацията на учебните постижения и информационната претовареност; за подмяната на съвременните подходи за смислово обединяване на информационни цялости с предметоцентристки уклон; за фаворизиране на домашните работи; за учебните задачи, в които учениците се изгубват, без да се научат да учат; за непродуктивното оценяване срещу формиращата насоченост; за монотонността в проектирането и осъществяването на педагогическото взаимодействие; за пробойните в осъществяването на приемствеността; за силно дидактизираната образователна среда.

Проф. Василева синтезира обобщенията от своето изследване на съвременното образователно пространство у нас в изводи (с. 38 – 40) с три същностни акцента на необходимостта от актуализацията му:

1. *Ясно открояване на натрупващите се предизвикателства*, „защото използвания образователен инструментариум, в своята цялостност се оказва недостатъчно ефективен и несъобразен с новия социален контекст, както и със спецификата на нашата културно-образователна реалност, без ясна система и разбираема методологическа обусловеност. Потиснати бяха изначални духовни ориентири в развитието на подрастващите“ (с. 38).

2. *Синхронизиране на образователния модел с времето, в което живеем*, а това изисква:

– „преди всичко промяна в мисленето ни и разбирането за успешно образование“;

– хармонизиране на „образователните цели с новите социални и обществени реалности и свързаната с тях потребност от демократизиране и хуманизиране на обществото ни като цяло“;

– научно-практическа приемственост: „Длъжни сме да търсим и нови, и традиционни решения, приложими в актуалния социален контекст в името на децата“ (с. 39).

3. *Надграждане, без отрицание на позитивното в образователното пространство* и „да не negliжираме постиженията на многото прекрасни учители, приели своята професия като мисия“ (с. 39).

Съдържанието на втората част от книгата представя „горещите“ реторични въпроси на авторката за съвременното дете-ученик и конфликтните възможности на модерното училище. Водещата ѝ теза тук е базирана върху разбирането на Ш. Амонашвили, че детето има своя „мисия“; че нито едно дете не идва на този свят „с празни ръце“. В такъв контекст проф. Василева коментира за възможностите на т. нар. „четвърто измерение“ (спрямо триизмерността на класическите представи за наследственост, среда, възпитание), т. е. детето „носи своите предразположения и зададената свише перспектива за индивидуално развитие и задачата на възрастните е да му помогнат да я разгърне“ (с. 45).

Втората част на труда е структурирана също като първата част – с два водещи проблема. Първият е за характеристика на *съвременното дете – познато и непознато* (2.1.), а вторият (2.2. *Още нещо за „универсалните“ характеристики*) е диференциран на 9 вътрешни теми: детето живее с настоящето/в мига и за мига; детето е влюбено в живота и се стреми към спонтанност и творческа изява; детето е любопитно; децата обичат да се учудват и фантазират; децата са подчертано сугестивни и се нуждаят от любов и подкрепа; духовните сили на детето – в процес на развитие и обогатяване; децата са спонтанни в своите изяви и неразбираемите за тях житейски ограничения и бариери често ги объркват; комуникационните умения на малкия ученик са в процес на развитие; всяко дете има природните сили да преодолява попътните затруднения, свързани с развитието му, стига да бъде мотивирано и подкрепяно.

Нашият прочит на втората част „тръгна“ от оригинално изложената постановка на проф. Василева за същността и значението на детството:

„Детството винаги отразява влиянията на социалния контекст, в който се изгражда личността, попива нюансите на специфичните влияния и взаимодействия, трансформира преживяванията, образите и впечатленията, за да акумулира индивидуален опит и да определи пътя на собственото разгръщане на индивида. И така поколение след поколение“ (с. 41).

В този контекст относно авторските решения за стил и съдържание на текста във втората част на книгата може кратко да се коментира – безспорно това е научно верен „портрет“ на детето-ученик от начална училищна възраст, „нарисуван“ с професионалното майсторство на Е. Василева. Тя доказва многостранно и убедително:

– детето всъщност сме самите ние (родителите, семейството, обществото) в по-светла и щедро пъстра перспектива за щастлив живот далеч напред;

– всичкото това предстоящо бъдеще зависи от нашите разбираня за детето, от нашето отношение към него и от подкрепата ни в опитите му да бъде нов, различен и успяващ човек;

– възпитанието и обучението на нашето (и не само нашето) дете е всеотдаен труд на всеки от нас и на цялото общество, съзнателна и отговорна работа с любов и от сърце.

Посланието на проф. Василева към читателите е да не се губим в думите, намеренията, декларациите и програмите, а отговорно, системно и научно обосновано да работим с/за децата на България – нали любовта стимулира сърцето да пулсира щастливо-учестено.

Поуките от философско-педагогическите схващания на проф. Василева за детето могат да бъдат синтезирани в три доказани от нея твърдения:

1. Детето е нашето ново, различно и по-добро човешко „Аз“ и възрастните трябва да се учат от него.

2. Детето е автономен субект и авангардна самостоятелна личност в социалния процес на възпитание, обучение, образование и учителите трябва да се учат от него.

3. Детето е тайнството на Живота и бъдещето (Спасението) на света зависи от неговите желания, ум, воля и човечеството трябва да се учи от него.

„Във всяко дете – пише Василева – е закодирана потребността да прави добро и да се изяви по начин, който да му помогне да бъде забелязано. Потребността от успех също го стимулира да прави неща, които носят споделена и афиширана удовлетвореност от околните“ (с. 59).

В третата част на коментирания труд проф. Василева запознава читателя с науката по *чувствознание* – нейната авторска педагогика на сърцето е същинска съкровищница от идеи и опит за хуманно образование на детето от начална училищна възраст. Встъпително тя честно предупреждава читателя, като се позовава на Ш. Амонашвили: „Но интуицията и чувствознанието изискват жертви: безкористна любов и преданост към децата, общуване с тях, построено на принципите на равноправие, свобода, сътрудничество, устременост към Висините“ (с. 70).

Следва да се отбележи, че по обем третата част на книгата оправдано и целесъобразно е най-голяма (58 стр.), а структурата ѝ е подчинена на идеята за училище на надеждата (3.1.). Темата е организирана в 13 подтеми, като е акцентирано главно върху педагогическото взаимодействие между ученик – учител – обект на познанието. Проф. Василева разработва и препоръчва за училищната практика идеята ученикът и учителят да бъдат заедно в едно духовно-съзидателно образование – неделимо и възпитателно в познавателното си взаимодействие. Предполагаме, че за читателите ще е интересно (и полезно) предварително да се запознаят с авторските насоки на постановките в тях:

1. Любовта към детето, в широките измерения на това понятие, е водещото начало и ключов фактор, който трансформира всички градивни усилия в основен тласък за познавателно и духовно-нравствено развитие.

2. Приемане на индивидуалната същност на детето.

3. Вярa и оптимизъм във възможностите на всяко дете за личностно пробуждане и усъвършенстване.

4. Одухотворяване и оличностяване на образователната среда, в съответствие с насочеността за актуално и перспективно развитие на всяко отделно дете.

5. Съпричастност към проблемите на всяко отделно дете.

6. Изграждане атмосфера на сътрудничество и богати емоционални преживявания.

7. Създаване на условия за формиране на основни учебни умения – като надеждна основа на ученика да усвоява знания, умения и компетентности.

8. Поощряване на самопознанието, самоконтрола и самооценката на ученика.

9. Педагогическото общуване – инструмент на взаимодействието и въздигането на духа.

10. Осигуряване на гравивна приемственост между отделните образователни степени.

11. Облагородяване на детската природа и формиране на духовно-нравствено и гражданско поведение.

12. Оценяването – средство за стимулиране и регулиране на пълноценното израстване на ученика.

13. Да открием себе си във всяко дете и да преживеем отново своето детство чрез живота на своите ученици.

Тук обобщаващата ни преценка може да бъде синтезирана в тезата, че хуманната педагогика на проф. Емилия Василева, нейната „педагогика на сърцето“ е една автономна педагогическа философия за вътрешната хармония на детето – всъщност може би именно това е и надеждата човешка, и смисъл на училището в отговорността за бъдещето.

„ДА ДАДЕМ ШАНС НА ПРОМЯНАТА!“ е кратката четвърта част от книгата на проф. Василева – с удивителен знак, защото авторката е убедена в хуманността на българското училище и в мисията на българския учител; защото вярва във възможностите на педагогическата ни общност качествено да актуализира националното образование и да помогне на детето да бъде. Според нея приоритетите на належащото национално надграждане следва да се базират най-вече:

– върху доверието към детето с неговите „способности за самопознание, самоизява и самореализация“;

– за „развиване усещането за свобода на действията, чрез разгръщане на тяхната съзидателна и творческа насоченост“;

– за „съхраняване и умножаване на нравствените и културни ценности на света, в който децата живеят“ (с. 130).

В заключението на нашия коментар следва да се допусне, че хармонията на избрания от проф. Василева авторски подход при системната организация на представяния неин труд е в „плахия“ ѝ оптимизъм, че въпреки актуалната

потребност от ценностна преориентация все пак ще успеем заедно да помогнем на детето да бъде! Възможно е надеждата на училището да е в ключовата/същинската възможност за „КАК“: и това да е *Любовта към детето* – научно доказаната теза на авторката.

А какво е любовта? Според Е. Василева:

„Тя е доверието и топлотата във взаимоотношенията, оптимизмът и вярата във възможностите на всеки ученик да преодолява трудностите и да бъде по-добър и по-успешен. Любовта е дарената свобода на изразяване, окуражаващата усмивка, окрилящата дума, ненаатрапчивата загриженост и съпричастност. Тя е умението да бъдат открити най-силните черти у всеки и на тази основа чрез индивидуална подкрепа да се надграждат и развиват нови умения и стремежи“ (с. 72 – 73).

В този контекст може да се твърди, че представената в книгата педагогика на сърцето не се ограничава само до битуващата обич (гушкането) към детето, а прераства в много по-истинско висше чувство на любов – нали любовта е всеотдайно ДЕЙСТВИЕ (с цялото си сърце) в полза на детето (другия). Това е и уникалното научно твърдение на проф. Василева, и съкровено послание към читателя на най-новата ѝ книга.

Критични нюанси ли (според правилата)? Например – пожеланието ни проф. д-р Емилия Василева да не „намалява темпото“, защото след като училището помага на детето „да бъде“, авторката трябва непременно да продължи *хуманизирането, актуализирането и надграждането* с научно-изследователската си дейност върху следващият етап на надеждата за сърцето, когато човешкото дете вече „е“ и Космосът ще бъде „в краката му“!

БЕЛЕЖКИ

1. Василева. Е. (2025). УЧИЛИЩЕ НА НАДЕЖДАТА (Да помогнем на детето да бъде). (Първо изд.). 135 стр. Изд. „КАРИС ГРУП“. ISBN 978-954-784-146-8.
2. Всички цитирания са по оригиналното издание на труда.

„SCHOOL OF HOPE“ OF PROF. EMILIA VASILEVA

✉ **Prof. Dr. Margarita Koleva**
ORCID iD: 0000-0002-1980-3669

✉ **Prof. Yordan Kolev, DSc.**
ORCID iD: 0000-0003-2588-1484
South-West University “Neofit Rilski”
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: m_koleva@swu.bg
E-mail: jordan_kolev@gbg.bg